

SITUAČNÍ A VÝHLEDOVÁ ZPRÁVA OLEJNIN

PROSINEC 2014

1 Obsah

2	ÚVOD.....	2
3	SOUHRN.....	3
4	ZÁSAHY STÁTU U OLEJNIN, ROSTLINNÝCH OLEJŮ A TUKŮ.....	5
4.1	Vnější obchodní politika Evropské unie ve vztahu k olejinám	5
4.2	Legislativa	7
4.3	Dotační politika	8
4.3.1	Přímé platby.....	8
4.3.2	Národní podpůrné programy	10
4.3.3	PRV - Program rozvoje venkova	12
5	MEZINÁRODNÍ TRH OLEJNIN A OLEJŮ	13
5.1	Světová produkce a zásoby olejin	15
5.2	Dovoz a vývoz olejin ve světě	15
5.3	Země Evropské unie.....	16
6	PĚSTOVÁNÍ, ZPRACOVÁNÍ A SPOTŘEBA OLEJNIN V ČESKÉ REPUBLICE.....	17
6.1	ŘEPKA OLEJNÁ	17
6.1.1	Ceny řepkového semene.....	18
6.1.2	Zahraniční obchod České republiky s řepkou olejnou.....	18
6.2	SLUNEČNICE	18
6.2.1	Zahraniční obchod České republiky se slunečnicovým semenem.....	19
6.3	MÁK SETÝ	20
6.3.1	Ceny makového semene	20
6.3.2	Zahraniční obchod České republiky s makovým semenem.....	21
6.4	HOŘČICE	21
6.4.1	Ceny semene hořčice	22
6.5	LEN OLEJNÝ	22
6.5.1	Ceny lněného semene.....	23
6.6	SÓJA LUŠTINATÁ	23
7	ZPRACOVATELSKÝ PRŮMYSL OLEJNIN.....	25
7.1	Využití a zpracování olejin v ČR	25
8	NEPOTRAVINÁŘSKÉ UŽITÍ OLEJNIN.....	26

2 ÚVOD

Situační a výhledová zpráva Olejniny přináší souhrnné informace o pěstování, obchodu a zpracování olejin pěstovaných v České republice. Zpráva zahrnuje údaje dostupné k datu 31. 11. 2014, pokud není uvedeno jinak. Termín „marketingový rok“, který je ve zprávě používán, odpovídá v zahraničí užívanému ekvivalentu „marketing year“. U komodity olejniny začíná marketingový rok 1. 7. a končí 30. 6. následujícího roku. Situační a výhledová zpráva přináší informace o výsledku pěstování jednotlivých druhů olejin v České republice, o jejich cenách, o dovozu a vývozu olejnatých semen i informace o olejninách ze světa.

Situační a výhledové zprávy jsou k dispozici v budově Ministerstva zemědělství a elektronicky na internetové adrese: <http://www.eagri.cz/> v oddíle „Zemědělství“ v „Publikace“.

3 SOUHRN

Podle údajů USDA - Foreign Agricultural Service dosáhla v marketingovém roce 2013/14 světová produkce nejsledovanějších druhů olejnin 505,6 mil. t. Ke světově nejsledovanějším olejninám patří sója, řepka, semeno bavlníku, podzemnice olejná, slunečnice, palmová jádra a kopra. Pro tuto produkci bylo podle údajů stejného zdroje oseto 258,8 mil. ha.

V probíhající marketingovém roce 2014/15 se podle prosincových odhadů stejného zdroje očekává produkce hlavních druhů olejnin ve výši 530,7 mil. t, z toho produkce sójových bobů dosáhne 312,8 mil. t, řepkového semene 71,9 mil. t, bavlníkového semene 45,0 mil. t a semene slunečnice 39,9 mil. t.

Zpracováním produkce hlavních druhů olejnin z roku 2013/14 bylo vyrobeno přibližně 169,6 mil. t rostlinných olejů a 280,2 mil. t pokrutin a extrahovaných šrotů. Po uzavření bilance dosáhly konečné zásoby rostlinných olejů 17,4 mil. t a pokrutin a šrotů 12,4 mil. t. V roce 2014/15 je předpokládaná výroba přibližně 176,4 mil. t rostlinných olejů a 291,5 mil. t pokrutin a extrahovaných šrotů.

Ceny semene řepky olejné dosáhly v průměru marketingového roku 2013/14 na mezinárodních trzích po přepočtu 10 266 Kč/t a slunečnice 9 341 Kč/t. Ceny surového řepkového a slunečnicového oleje také poklesly. Průměrné ceny po přepočtu dosahovaly 19 469 Kč/t za řepkový a 19 275 Kč/t za slunečnicový olej. Rok 2013/14 byl pro pěstitele a obchodníky s olejninami (tak jako předchozí rok) úspěšný a vzhledem k vysoké produkci předpokládáme, že se i v marketingovém roce 2014/15 budou ceny držet na nízké hladině. U cen olejů očekáváme obdobný trend.

Evropská unie je největším dovozním regionem zemědělských produktů, ale i největším vývozcem zpracovaných zemědělských produktů na světě. V marketingovém roce 2013/14 dosáhla v EU celková produkce olejnatých semen 31,7 mil. t. Produkce olejnatých semen v EU pro m. rok 2014/15 pravděpodobně stoupne na 34,9 mil. t.

V marketingovém roce 2013/14 bylo v České republice sklizeno 486,9 tis. ha olejnin a celková produkce dosáhla více než 1,5 mil. t. Na celkové výši sklizňových ploch se již tradičně nejvíce podílela řepka olejná se sklizňovou plochou 418,8 tis. ha, slunečnice s 21,3 tis. ha, mák s 20,3 tis. ha, hořčice na semeno s 16,5 tis. ha, sója s 6,5 tis. ha, len olejný a ostatní olejninu byly pěstovány na celkem 3,6 tis. ha. Podle údajů ČSÚ bylo pro marketingový rok 2014/15 v České republice oseto olejninami 464,3 tis. ha a proti předchozímu roku je to méně o 22,6 tis. ha. Předpokládaná celková produkce olejnin by měla i přes pokles ploch, vzhledem k dobrému hektarovému výnosu, narůst na přibližně 1,6 mil. t olejnatých semen.

Zahraniční obchod České republiky s olejnatými komoditami v posledních letech prochází změnami. V roce 2013/14 došlo ke zvýšení vývozu řepky o 38 % a kvůli nedostatečné domácí produkci k výraznému navýšení dovozu slunečnice o 88 %.

Řepka olejná byla v České republice v marketingovém roce 2013/14 sklizena ze 418,8 tis. ha. Hektarový výnos činil 3,45 t a celková produkce řepkového semene 1 443,2 tis. t. Průměrná CZV na domácím trhu dosáhla 10 090 Kč/t. Dovezeno do ČR bylo 79,6 tis. t semene řepky (mimo osiva) v průměrné deklarované dovozní hodnotě 9 536 Kč/t. Vyvezeno bylo 529,2 tis. t v průměrné deklarované vývozní hodnotě 9 017 Kč/t. Podle odhadů budou sklizně řepky ve světě i v následujícím marketingovém roce nadále stoupat. V České republice jsou poslední roky pro řepku velmi příznivé a odhaduje se, že v roce 2014/15 dosáhl výnos průměrně 3,94 t/ha a celková sklizeň řepky rekordních 1 532,4 tis. t.

Slunečnice byla v roce 2013/14 podle údajů ČSÚ sklizena celkem z 21,3 tis. ha. Plochy meziročně poklesly o 13,6 %. Celková produkce z této plochy dosáhla 46,8 tis. t. semene a průměrná CZV v marketingovém roce 2013/14 dosáhla velmi nízkých 8 728 Kč/t. Z ČR bylo vyvezeno celkem 20,4 tis. t slunečnicového

semene a deklarovaná vývozní hodnota činila 12 996 Kč/t. Dovezeno bylo 70,9 tis. t a deklarovaná dovozní hodnota činila 10 558 Kč/t. Pro marketingový rok 2014/15 bylo v ČR oseto slunečnicí 18,6 tis. ha. Z této plochy se odhaduje produkce slunečnicového semene ve výši 43,6 tis. t. Po cenově příznivém roce 2012/13 ceny slunečnicového semene na burzách nadále klesají a dá se předpokládat též mírný cenový pokles na domácím trhu.

V předchozích letech ovlivnila nízká poptávka a CZV pěstitele máku natolik, že došlo ke snížení ploch osetých mákem z 69,8 tis. ha v m. roce 2008/09 na 18,4 tis. ha v m. roce 2012/13. Vysoká poptávka po makovém semeni na zahraničních trzích zvyšuje ceny máku až na 61 809 Kč/t v m. roce 2013/14. Pro rok 2013/14 se již plocha osevů zvětšila na 20,3 tis. ha a v m. roce 2014/15 na 27,0 tis. ha. Stále jsou však plochy na velmi nízké úrovni ve srovnání s desetiletým průměrem. Celková produkce semene máku se předběžně odhaduje na 23,2 tis. t.

Zvýšená nabídka semene hořčice ze sklizně 2009 ovlivnila CZV. To mělo za následek, že v průměru marketingového roku 2009/10 klesla cena na průměrných 11 510 Kč/t. Proto v následujících letech došlo k poklesu osevních ploch. V roce 2013/14 se osevní plocha snížila na pouhých 16,5 tis. ha s produkcí 13,4 tis. t. Snížení produkce vedlo ke zvýšení CZV, která vzrostla z průměrné hodnoty 13 288 Kč/t v roce 2011/12 na 19 437 Kč/t v roce 2013/14. Po tomto vyrovnání nabídky a poptávky můžeme v dalším období očekávat zvýšenou poptávku a tím i další růst CZV. Pro rok 2014/15 bylo hořčicí oseto 18,5 tis. ha a dle odhadů ČSÚ byl výnos 1,14 t/ha a celková produkce se tak odhaduje na 21,0 tis. t.

Plochy lnu olejného v České republice velice kolísají. V roce 2013/14 bylo oseto 1,5 tis. ha a produkce dosáhla 2,1 tis. t. S poklesem ploch se zvýšila CZV v roce 2013/14 na 17 656 Kč/t. Pro rok 2014/15 bylo podle údajů ČSÚ oseto lnem olejným 1,8 tis. ha a předpokládá se celková produkce 2,2 tis. t lněného semene. Po ukončení pěstování lnu přadného se z ČR stává dovozní země lněného semene.

Sója se v ČR využívá převážně v krmivářství. Drcené neodtučněné boby jsou součástí krmných dávek vysokoprodukčních dojníc, kde výrazně zvyšují energetickou hodnotu dávky. V posledních letech se sója v ČR pěstuje na 4 až 9,5 tis. ha a celková produkce sójových bobů se pohybuje od 9,5 do 19 tis. t. Pro rok 2014/15 bylo oseto 7,2 tis. ha a očekává se produkce 17,1 tis. ha, což je meziroční zvýšení o 27 %. Zlepšující se technické vybavení pro zpracování sóji u producentů krmných směsí umožňuje zpracování sójových bobů z domácí produkce a tím i zlevnění výroby krmiv.

4 ZÁSAHY STÁTU U OLEJNIN, ROSTLINNÝCH OLEJŮ A TUKŮ

4.1 Vnější obchodní politika Evropské unie ve vztahu k olejninám

Obchodní vztahy EU se třetími zeměmi charakterizuje velký počet preferenčních dohod, meziregionálních iniciativ a jiných významných ujednání. Existují i samostatná obchodní ujednání (např. s Marokem, Egyptem a Izraelem) zaměřená výhradně na obchod se zemědělskými výrobky. Jednání s dalšími zeměmi pokračují a EU se tak snaží rozšířit počet zemí, se kterými je možno obchodovat s celními preferencemi, a také odstranit další překážky obchodu.

Privilegované jsou vztahy s geograficky a historicky nejbližšími partnery, členskými státy Evropského sdružení volného obchodu (ESVO), ve kterém jsou sdruženy Švýcarsko, Norsko, Island a Lichtenštejnsko. Česká republika vstupem do EU v roce 2004 přistoupila také k Dohodě o Evropském hospodářském prostoru (EHP), který zahrnuje Norsko, Island a Lichtenštejnsko. U olejnin je v jednotlivých zemích ESVO situace rozdílná. Norsko si ponechává clo na dovoz z EU pouze u produktů využívaných pro krmné účely. Na konci roku 2014 mají být zahájeny rozhovory mezi EU a Norskem o další liberalizaci zemědělských produktů, což může přinést snížení i těchto dovozních cel. Island má nulová cla na dovoz všech olejnin z EU. Švýcarsko si clo pro dovoz z EU zachovalo prakticky u všech olejnin kromě některých položek určených pro krmné účely. Vysoká cla má Švýcarsko především na dovoz olejnin z EU určených pro výrobu oleje vhodného k lidské spotřebě. EU na dovoz olejnin ze třetích zemí neuplatňuje cla žádná.

Preferenční dohody uzavřela EU také s kandidátskými balkánskými zeměmi. Albánie, Černá Hora ani Bývalá jugoslávská republika Makedonie neuplatňují na dovoz olejnin žádné clo. Chorvatsko k 1. 7. 2013 vstoupilo do EU a stálo se tak součástí jednotného trhu Evropské Unie.

Regionem, se kterým má EU sjednány Asociační dohody včetně dohod o volném obchodu, je oblast středomoří (EUROMED). U olejnin se situace v jednotlivých zemích liší. Např. Alžírsko uplatňuje téměř u všech olejnin clo na dovoz z EU ve výši 5 % ad valorem. Clo ad valorem je clo, které je vypočítáno jako procentní podíl z celní hodnoty (ceny). Výjimku tvoří podzemnice olejná (dovozní clo z EU 30 % ad valorem) a některá ostatní olejnata semena, u kterých je bezcelně možno dovézt do Alžírska pouze 100 t v rámci preferenční celní kvóty. Maroko si zachovalo cla při dovozu z EU pouze u podzemnice olejně určené k lidské spotřebě a průmyslovému použití, a to ve výši 40 % ad valorem. Dovoz do Turecka z EU je bezcelní u sójových bobů, lněných semen, semen řepky a slunečnice určených k setí. Dovoz ostatních slunečnicových semen je bezcelní pouze v rámci preferenční kvóty 1000 t. Egypt, Izrael a Jordánsko dovozní cla pro olejniny z EU neuplatňují. Tunisko z této řady vybočuje a na dovoz téměř u všech olejnin z EU uplatňuje clo ad valorem v rozmezí od 10 do 36 %. Výjimku tvoří sójové boby, jejichž dovoz z EU je bez bezcelní. Další jednání o prohloubené dohodě o volném obchodu probíhají v současnosti s Marokem, Tuniskem, Jordánskem a Egyptem.

Dohoda o volném obchodu mezi Evropskou unií a Korejskou republikou je prozatím prováděna již od 1. července 2011. Cla na dovoz olejnin z EU do Jižní Koreje jsou z velké části nulová. Výjimku tvoří dvě položky u sójových bobů, které jsou z liberalizace zcela vyjmuty a některé další produkty, jako např. podzemnice olejná a sezamová semínka, u kterých má být dovozní clo do Jižní Koreje odstraněno do 19 let

po vstupu dohody v platnost.

V posledních dvou letech vstoupily v platnost dohody o volném obchodu se státy Andského společenství a Střední Ameriky (Peru, Kolumbie, Panama, Guatemala, Honduras, Kostarika, Nikaragua, Salvador).

Dohoda s Kolumbií, prozatímně prováděná od srpna 2013, odstranila dovozní cla do Kolumbie z EU především na kopru a olejniny určené k setí. Většina ostatních druhů olejin je z liberalizace vyjmuta.

Dohody s Hondurasem, Nikaraguou a Panamou jsou prozatímně prováděny od srpna 2013. V říjnu 2013 se k nim připojila Kostarika a Salvador a v prosinci téhož roku také Guatemala. Došlo k významné liberalizaci cel při dovozu olejin z EU do těchto zemí. Cla byla odstraněna u všech olejin s výjimkou podzemnice olejné a palmových ořechů a jader neurčených k setí, které byly z liberalizace vyjmuty.

Dohoda s Peru je prozatímně prováděna od března 2013 a přispěla k výrazné redukci dovozních cel u olejin. Většina cel Peru na dovozy z EU je nulová a zbývající cla (např. na podzemnici olejnou, lněná a bavlníková semena) mají být odstraněna maximálně do 11 let od vstupu dohody v platnost.

V červenci 2014 byla úspěšně dokončena jednání o dohodě o volném obchodu s Ekvádorem. Po ratifikaci dohody smluvními stranami a jejím vstupu v platnost dojde při dovozu olejin z EU do Ekvádoru k odstranění všech cel do 10 let. Jedinou výjimkou jsou sójové boby určené k setí, které jsou z liberalizace vyjmuty.

Po čtyřech letech bylo v říjnu 2013 dokončeno jednání s Kanadou. V průběhu let 2014 a 2015 má dojít k dokončení technických záležitostí a po ratifikaci by dohoda měla vstoupit v platnost v roce 2016. Liberalizace se však olejin netýká, protože již v současnosti Kanada poskytuje na tyto produkty MFN dovozní clo 0 %.

V prosinci 2012 byla dokončena jednání o dohodě o volném obchodu se Singapurem. Předpokládá se, že tato dohoda vstoupí v platnost v roce 2015. Nicméně, v případě olejin nedojde vstupem dohody v platnost k žádné změně, protože i Singapur u nich uplatňuje MFN dovozní clo 0 % již nyní.

Jednání o dohodě o volném obchodu bylo dokončeno s Ukrajinou a dohoda byla podepsána v červnu 2014 jako součást širší dohody o přidružení. Z důvodu politického vývoje na Ukrajině se EU rozhodla podpořit ekonomiku Ukrajiny jednostranným snížením cel při dovozu z Ukrajiny do EU v mezích této podepsané dohody již v dubnu 2014 (tzn. bez její ratifikace). Snížení je použitelné do konce roku 2014 a stejná ustanovení budou použita i pro rok 2015. Dovozní clo z Ukrajiny do EU je u všech olejin nulové, zatímco Ukrajina uplatňuje na dovoz některých olejin (např. kopry, slunečnicových semen určených k setí a ostatních olejnatých semen) z EU cla v rozmezí 5 až 10 % ad valorem. Platnost samotné dohody mezi EU a Ukrajinou byla odložena o 1 rok a její provádění by tak mělo začít v roce 2016. Okamžikem jejího provádění dojde k eliminaci všech cel u olejin při dovozu z EU na Ukrajinu, kromě cel u slunečnicových semen, která mají být odstraněna do 5 let.

K uzavření dohod o volném obchodu s Moldavskem a Gruzíí došlo v listopadu 2013 a podepsány byly v červnu 2014. Na dovoz olejin z EU do Moldavska a Gruzie jsou cla nulová.

Stále probíhá vyjednávání s Mexikem o možnosti revize dohody o volném obchodu se zemědělskými produkty (u olejin jsou však všechna dovozní cla z EU do Mexika nulová již v současnosti).

V roce 2010 se rozběhla jednání o prohloubených a komplexních dohodách o volném obchodu s Malajsií, v červnu 2012 byla zahájena jednání s Vietnamem, v březnu 2013 s Thajskem a v dubnu 2013 také s Japonskem. Žádná s těmito jednání zatím nebyla dokončena. V říjnu 2013 došlo ke schválení mandátu EU pro jednání také s ostatními zeměmi ASEAN.

Jednání o zónách volného obchodu probíhají rovněž s řadou dalších zemí, např. s Indií nebo jihoamerickými zeměmi ze sdružení Mercosur (Argentina, Brazílie, Paraguay, Uruguay a Venezuela). Státy Mercosuru se na konci července 2014 dohodly na společné nabídce snížení cel, ale k vzájemné výměně nabídek s EU

pravděpodobně dojde až v roce 2015.

V listopadu 2013 oznámila Arménie, že pozastavuje veškerá jednání s EU a že bude usilovat o členství v celní unii s Ruskem, Běloruskem a Kazachstánem. Její vstup do této celní unie je předpokládán v průběhu roku 2014.

Ruská federace se v roce 2012 stala členem Světové obchodní organizace. Její vstup však neměl na dovozní cla v oblasti olejnin prakticky žádný vliv. Dovozní MFN cla se liší v závislosti na položce. Zatímco u sójových bobů, podzemnice olejné, semen řepky a sezamu jsou nulová, u kopry, lněných semen, slunečnicových semen a ostatních olejnatých semen se pohybují od 2,5 do 5 % ad valorem.

4.2 Legislativa

Zákon č. 252/1997 Sb., o zemědělství, ve znění pozdějších předpisů.

Nařízení vlády č. 47/2007 Sb., o stanovení některých podmínek při poskytování jednotné platby na plochu zemědělské půdy a některých podmínek poskytování informací o zpracování zemědělských výrobků pocházejících z půdy uvedené do klidu.

Nařízení vlády č. 112/2008 Sb., o stanovení některých podmínek poskytování národních doplňkových plateb k přímým podporám, ve znění pozdějších předpisů.

Nařízení vlády č. 479/2009 Sb., o stanovení důsledků porušení podmíněnosti poskytování některých podpor, ve znění pozdějších předpisů. S účinností od 1. 1. 2015 bude toto nařízení zrušeno a nahrazeno nařízením vlády č. 309/2014 Sb.

Nařízení vlády č. 480/2009 Sb., kterým se mění některá nařízení vlády v souvislosti s přijetím nařízení vlády o stanovení důsledků porušení podmíněnosti poskytování některých podpor, ve znění pozdějších předpisů.

Nařízení vlády č. 369/2010 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 479/2009 Sb., o stanovení důsledků porušení podmíněnosti poskytování některých podpor, a některá související nařízení vlády.

Nařízení vlády č. 351/2012 Sb., o kritériích udržitelnosti biopaliv.

Zákon č. 219/2003 Sb., o uvádění do oběhu osiva a sadby pěstovaných rostlin a o změně některých zákonů (zákon o oběhu osiva a sadby), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší.

Zákon č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních, ve znění pozdějších předpisů.

Směrnice Rady 2002/57/ES o uvádění osiva olejnin a přadných rostlin na trh, ve znění pozdějších předpisů.

Nařízení Komise (ES) č. 1345/2005, kterým se stanoví prováděcí pravidla pro režim dovozních licencí v odvětví olivového oleje, ve znění pozdějších předpisů.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/28/ES o podpoře využívání energie z obnovitelných zdrojů a o změně a následném zrušení směrnic 2001/77/ES a 2003/30/ES.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/30/ES, kterou se mění směrnice 98/70/ES, pokud jde o specifikaci benzínu, motorové nafty a plynových olejů, zavedení mechanismu pro sledování a snížení emisí skleníkových plynů a směrnice Rady 1999/32/ES pokud jde o specifikaci paliva používaného plavidly vnitrozemské plavby, a kterou se ruší směrnice 93/12/EHS.

4.3 Dotační politika

4.3.1 Přímé platby

4.3.1.1 Jednotná platba na plochu zemědělské půdy (SAPS)

Česká republika uplatňuje od roku 2004 přímou podporu zemědělcům prostřednictvím jednotné platby na plochu zemědělské půdy (tzv. Single Area Payment Scheme - SAPS). Všechny nároky, které zemědělcům náležely podle kritérií daných v době přístupu České republiky k Evropské unii z unijních zdrojů, se sečetly do jedné obálky, která se rozdělila podle počtu oprávněných hektarů využívané zemědělské půdy. Platba se poskytuje na každý hektar oprávněné zemědělské půdy bez ohledu na to, co je na ní pěstováno. Výše platby je ovlivněna výší směnného kurzu Kč/€, který je zveřejněn Evropskou komisí poslední pracovní den před 1. říjnem daného kalendářního roku.

Podmínkou pro poskytnutí platby je podání žádosti o platbu v termínu do 15. května daného roku formou jednotné žádosti, dále evidence celé plochy zemědělské půdy žadatele v registru LPIS a to minimálně od data podání žádosti do 31. 8. Minimální plocha zemědělské půdy vedené na žadatele není menší než 1 ha a půda musí být obhospodařována. Základní podmínkou je, že se jedná o půdu, která je vedena v evidenci jako způsobila k poskytnutí platby, tj. k datu 30. 6. 2003 byla uchována v dobrém zemědělském stavu.

Kromě výše uvedených podmínek musí žadatel dodržovat Podmínky dobrého zemědělského a environmentálního stavu tzv. GAEC, nově DZES. Ty musí být dodržovány na celé ploše zemědělské půdy žadatele.

Od roku 2009 je vyplacení podpor podmíněno dodržováním povinných požadavků v oblasti Životního prostředí, změny klimatu a dobrý zemědělský a environmentální stav půdy, Veřejného zdraví, zdraví zvířat a rostlin a Dobré životní podmínky zvířat. Definované povinné požadavky na hospodaření (tzv. SMR, nově PPH) vycházejí ze 13 směrnic a nařízení.

4.3.1.2 Přechodné vnitrostátní podpory (PVP)

Přechodné vnitrostátní podpory (PVP) jsou nástupci národních doplňkových plateb TOP-UP, které byly poskytovány v letech 2007 až 2012. Dotace je poskytována na zemědělskou půdu, chov krav bez tržní produkce mléka, chov ovcí /koz a na 3 tzv. historické platby - chmel, bramborový škrob a přežvýkavce. Žadatelem o platby PVP může být právnická či fyzická osoba, popřípadě obec. Přechodné vnitrostátní podpory se poskytují žadatelům, kteří v daném roce obdrželi dotaci SAPS. Podpory jsou plně hrazeny z rozpočtu ČR. Žádost o dotaci se podává jednou ročně v rámci Jednotné žádosti.

4.3.1.3 Reforma SZP pro období 2015 – 2020

Reformovaná SZP pro období 2015 – 2020 umožní členským státům ve větší míře rozhodovat o nastavení přímých plateb v rámci prvního pilíře, přičemž většina rozhodnutí byla oznámena Evropské komisi (EK) do 1. srpna 2014. V současné době probíhá příprava nařízení vlády k přímým platbám se specifickým nastavením přímých plateb na národní úrovni.

Mezi cíle reformované SZP v rámci přímých plateb patří větší důraz na šetrný přístup k životnímu prostředí pomocí režimu ozelenění, generační obměna na venkově prostřednictvím podpor pro mladé zemědělce nebo podpora odvětví, která čelí určitým obtížím či jsou nesmírně důležitá z hospodářského, sociálního nebo environmentálního hlediska. SZP zároveň umožní členským státům větší míru rozhodování o zacílení finančních prostředků, včetně přesunu mezi pilíři pro přímé platby a Program rozvoje venkova. Finanční alokace pro I. pilíř po přesunu do II. pilíře představuje přibližně 23 mld. Kč.

Nová Společná zemědělská politika mění podstatným způsobem podobu podpor, zejména přímých plateb.

Od roku 2015 dojde k zásadní změně kalkulace přímých plateb prostřednictvím vícesložkové platby. Z roční obálky členského státu se nejdříve vyčíslí povinné platby na tzv. ozelenění (greening) ve výši 30 %, a dále na podporu pro mladé zemědělce, kterou ČR předpokládá využít na úrovni 0,2 %. Zároveň bylo v ČR rozhodnuto o vyhrazení 15 % této obálky na podporu citlivých sektorů prostřednictvím dobrovolné podpory vázané na produkci. Zbývající část obálky, což bude cca 55 %, bude představovat jednotná platba na plochu (SAPS). Česká republika hodlá v souladu s čl. 36 nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1307/2013 pokračovat v poskytování jednotné platby na plochu zemědělské půdy od roku 2015 do roku 2020. Výše základní sazby SAPS včetně greeningové platby by se neměla lišit od stávající úrovně, tedy měla by činit cca 6 000 Kč/ha.

Reformovaná Společná zemědělská politika obsahuje řadu nových prvků, které dosud nebyly v oblasti přímých plateb aplikovány. Nově se zavádí pojem aktivní zemědělec podle čl. 9 nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1307/2013, jako základní podmínka pro poskytování přímých plateb.

V souladu s čl. 50 nařízení Evropského Parlamentu a Rady (EU) č. 1307/2013 musí jednotlivé členské státy vyhradit maximálně 2 % celkového národního stropu pro přímé platby na podporu mladých zemědělců. Platba je poskytována jednomu zemědělci na maximální výměru 90 ha nejdéle po dobu 5 let, případně se období snižuje s ohledem na rozdíl let mezi zřízením podniku a prvním podáním žádosti o jednotnou platbu na plochu. Zemědělec musí zároveň vyhovět podmínkám, které jsou stanoveny čl. 50 nařízení (EU) č. 1307/2013 a čl. 49 nařízení (EU) č. 639/2014, za účelem vyplacení 25% příplatku k jednotné platbě na plochu.

Dalším novým a zásadním prvkem přímých plateb se stává tzv. ozelenění, implementované jako platba pro zemědělce dodržující zemědělské postupy příznivé pro klima a životní prostředí (greening). Cílem ozelenění je snížit negativní dopady zemědělské činnosti na životní prostředí. Evropský právní rámec stanovuje několik základních a povinných podmínek a dále vymezuje několik podmínek jako varianty k volbě členskými zeměmi. Jednou z povinností ozelenění je diverzifikace plodin. Za účelem ověřitelnosti a kontrolovatelnosti podmínek bylo evropskými předpisy požadováno stanovit období pro diverzifikaci a určité technické detaily pro posouzení splnění povinnosti diverzifikace. Součástí povinných podmínek ozelenění je také zachování výměry trvalých travních porostů.

Součástí ozelenění je dále povinnost vyhradit určitou výměru jako tzv. plochu využívanou v ekologickém zájmu, tzv. EFA. Evropský právní rámec nabízí několik prvků, které zemědělci mohou vyhradit jako plochu využívanou v ekologickém zájmu. Česká republika zahrnula do implementace téměř kompletní škálu možných prvků pro splnění podmínky, a to v zájmu minimalizovat negativní dopady nových povinností na konkurenceschopnost zemědělských podniků. Jako plochu využívanou v ekologickém zájmu lze považovat:

- úhor využívaný v ekologickém zájmu,
- souvrat',
- krajinný prvek v ekologickém zájmu,
- plochy s rychle rostoucími dřevinami pěstovanými ve výmladkových plantážích v ekologickém zájmu,
- zalesněná plocha v ekologickém zájmu,
- plocha s meziplodinami,
- plocha s plodinami, které vážou dusík.

Podpora vázaná na produkci Česká republika dlouhodobě podporuje citlivé sektory zejména prostřednictvím zvláštní podpory. V období od roku 2015 bude v rámci využití nástrojů I. pilíře pro zacílení podpory využito finančních prostředků na citlivé sektory dle čl. 52 nařízení EP a Rady (EU) č. 1307/2013 – dobrovolné vázané podpory.

Podle článku 52(3) zmíněného nařízení může být podpora vázaná na produkci poskytnuta těm odvětvím nebo těm regionům členského státu, kde zvláštní druhy zemědělské činnosti nebo zvláštní zemědělská odvětví, které jsou obzvláště důležité z hospodářských, sociálních nebo environmentálních důvodů, čelí určitým obtížím.

Na období 2015 – 2020 Česká republika rozhodla o podpoře citlivých sektorů ve výši 15 % roční obálky na přímé platby. Jde o průměrnou roční částku zhruba 3,46 mld. Kč. Finanční prostředky budou směřovat na brambory určené na výrobu škrobu, chmel, ovoce, zeleninu, konzumní brambory, cukrovou řepu, bílkovinné plodiny, masná telata, do sektoru mléka, a na pasené ovce a kozy. Výše uvedené sektory naplňují podmínky pro poskytnutí dobrovolné podpory vázané na produkci, a to s ohledem na jejich hospodářský význam a příspěvek k zaměstnanosti na venkově. Nastavení tohoto opatření navazuje na zvláštní podporu dle čl. 68, jež mířila do odvětví brambor určených na výrobu škrobu, chmele, krav bez tržní produkce mléka, do sektoru dojných krav, a na pasené ovce a kozy. V minulých letech byla uplatňována ve výši 3,5 %, v roce 2014 došlo k navýšení na 6,5 % roční obálky přímých plateb. Dochází tedy nejenom k rozšíření počtu podporovaných komodit, ale také k významnému nárůstu objemu finančních prostředků.

Na podporu citlivých sektorů v rámci dobrovolné podpory vázané na produkci bude vyčleněna průměrná roční částka cca 3,46 mld. Kč. Pro jednotlivá opatření v rámci této podpory jsou stanoveny celkové výše finančních prostředků, nicméně jejich sazby se budou odvíjet od celkového počtu deklarovaných hektarů či VDJ.

4.3.2 Národní podpůrné programy

4.3.2.1 A/ Dotační programy Ministerstva zemědělství

Ministerstvo zemědělství ČR vydává Zásady, kterými se stanovují podmínky pro poskytování dotací na základě § 2 a § 2d zákona č. 252/1997 Sb., o zemědělství.

Olejnin se dotýkají následující národní podpůrné programy:

3. Podpora ozdravování polních a speciálních plodin

Účelem je zvýšení kvality rostlinné produkce cestou náhrady chemického ošetření a prevence šíření hospodářsky závažných virových a bakteriálních chorob a chorob přenosných osivem a sadbou.

3.a. - Biologická ochrana jako náhrada chemické ochrany rostlin

Podporu na biologickou ochranu lze poskytovat na tyto druhy polních plodin – řepku olejku, kukuřici, slunečnici a na tyto druhy zeleniny pěstované ve skleníku – rajčata, papriky a okurky. Žadatel o podporu se musí u vyjmenovaných druhů plodin na pevně stanovenou dobu 5 po sobě jdoucích let jednorázově zavázat, že v případech, kdy bude nutné zasáhnout proti škodlivým organismům, na jejichž regulaci existuje a je povolen prostředek biologické ochrany rostlin, při vhodných podmínkách přednostně využije biologickou ochranu rostlin.

3.d. - Podpora tvorby rostlinných genotypů s vysokou rezistencí k biotickým a abiotickým faktorům a diferencovanou kvalitou obilovin včetně kukuřice, malých zrnin, olejnin, luskovin, brambor, pícnin, zelenin, kořeninových rostlin, chmele, révy vinné a ovocných dřevin. Podpora je poskytnuta formou dotace k výsledku hospodaření (dříve neinvestiční).

9. Poradenství a vzdělávání

9.A. Speciální poradenství

9.A.b. Speciální poradenství pro rostlinnou výrobu Podporováno je vydávání publikací doporučených odrůd a souvisejících informací, poskytovaných pěstitelům zdarma, pořádání výstav pěstovaných rostlin, pořádání seminářů a školení pro pěstitelskou veřejnost a zajištění samostatných odrůdových zkoušek

registrovaných odrůd polních plodin za účelem zajistit získání a šíření informací o pěstitelských vlastnostech registrovaných odrůd polních plodin, které jsou následně publikovány. Podpora je poskytnuta formou dotace k výsledku hospodaření (dříve neinvestiční).

9.F. Podpora poradenství v zemědělství

9.F.e. Regionální přenos informací prostřednictvím Krajských informačních středisek pro rozvoj zemědělství a venkova Podpora zaměřená na cílený přenos o realizaci SZP v souladu s regionálními prioritami. Podpora je poskytnuta formou dotace k výsledku hospodaření (dříve neinvestiční).

9.F.i. Odborné konzultace Podpora zaměřená na odborné konzultace formou telefonického, elektronického, písemného či osobního kontaktu.

9.H. Podpora marketingu a propagace na vybraných mezinárodních veletrzích a výstavách v zahraničí Podpora marketingu a propagace vystavovatelů z České republiky, jejich výrobků, případně služeb na vybraných mezinárodních veletrzích a výstavách v zahraničí. Podpora je poskytnuta formou dotace k výsledku hospodaření (dříve neinvestiční).

10.D. Podpora evropské integrace nevládních organizací Účelem je zlepšení efektivnosti a odborné úrovně činnosti nevládních organizací formou podpory integrace v rámci EU.

10.E.b. Podpora České technologické platformy pro využití biosložek v dopravě z chemickém průmyslu Účelem je podpora činnosti zaměřená na posílení funkčnosti, budování vnitřní struktury, personálního zajištění, zapojení do národních i evropských struktur a plnění odborně příslušných cílů Akčního plánu pro biomasu v ČR na období 2012 – 2020. Informační a propagační činnost slouží k propagaci cílů, aktivit a výsledků práce platformy, včetně zajištění přenosu informací mezi vědou, výzkumem a podnikatelskou praxí s důrazem na využívání biopaliv.

13. Podpora zpracování zemědělských produktů a zvyšování konkurenceschopnosti potravinářského průmyslu Účelem dotace je zvýšení kvality zpracování zemědělských produktů, zvyšování konkurenceschopnosti potravinářských podniků, respektive krmivářských podniků na evropském trhu, hlavně s ohledem na jakost, nezávadnost a dohledatelnost výrobků. Zabezpečení funkčnosti a účinnosti jakostních systémů (včetně Integrované prevence a omezování znečištění).

B/ Podpory poskytované z Podpůrného a garančního rolnického a lesnického fondu (PGRLF)

Investiční programy PGRLF jsou podpory podnikání zaměřené zejména na realizaci dlouhodobých investičních záměrů s ohledem na restrukturalizaci a zvýšení efektivnosti, modernizaci, snížení výrobních nákladů, zlepšení jakosti a další rozvoj zemědělských subjektů. Podpory se nejčastěji poskytují ve formě záruky na úvěr (garance) nebo subvence části úroků z úvěrů (dotace) podnikatelským subjektům v oblasti zemědělství a průmyslu zabývajícího se zpracováním produkce ze zemědělské výroby. Podpora se poskytuje pouze na investice, které nejsou považovány za přijatelné výdaje v rámci Programu rozvoje venkova z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova.

Programy PGRLF:

Zemědělec – Cílem Programu je vytvořit předpoklady pro rozvoj zemědělských subjektů, kdy příjemce Podpory investuje zejména do strojního zařízení, vybavení či technologických celků, přičemž podporovaná investice musí sloužit ke snížení výrobních nákladů, modernizaci či zlepšení jakosti.

Podpora nákupu půdy – Cílem programu je přispět k řešení přechodného nedostatku vlastních finančních zdrojů zemědělských prvovýrobců a umožnit tím pořízení zemědělské půdy, jako primárního výrobního prostředku zemědělských prvovýrobců.

Podpora pojištění – Účelem podpory je zpřístupnění pojistné ochrany širokému okruhu zemědělců, a tím dosažení vyššího zajištění podnikatelských aktivit proti nepředvídatelným škodám. Účelem podpory je částečná kompenzace pojistného vynaloženého na zemědělské pojištění formou úhrady části nákladů

prokazatelně vynaložených na platbu pojistného u pojištění plodin a hospodářských zvířat.

Pro rok 2015 se, s ohledem na nová pravidla Evropské unie, připravují změny stávajících programů Zemědělec a Finanční podpory pojištění. Nová pravidla pro poskytování podpory budou společně s dalšími úpravami zveřejněny, jakmile bude schválena jejich finální podoba, o které bude PGRLF mimo jiné informovat na svých internetových stránkách www.pgRLF.cz

4.3.3 PRV - Program rozvoje venkova

Program rozvoje venkova na období 2007 – 2013

Program rozvoje venkova ČR na období 2007 – 2013 vycházel z nařízení Rady (ES) č. 1698/2005, o podpoře rozvoje venkova z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova, a zejména navázalo na Národní strategický plán rozvoje venkova, schválený vládou usnesením ze dne 10. května 2006 č. 499. Evropskou komisí byl Program rozvoje venkova schválen dne 23. května 2007.

Realizace Programu venkova byla zaměřena na čtyři klíčové oblasti, tj. osy I. – IV., jejichž cílem bylo zlepšení konkurenceschopnosti zemědělství a lesnictví, zlepšování životního prostředí a krajiny, kvalita života ve venkovských oblastech a diverzifikace hospodářství venkova. Čtvrtá průřezová osa LEADER kladla důraz na vytváření a rozvíjení místních partnerství venkovských subjektů a tím přispění k realizaci priorit os I, II a především osy III.

Program rozvoje venkova na období 2014 – 2020

Na Program rozvoje venkova pro období 2007 – 2013 navazuje Program rozvoje venkova pro období 2014 – 2020, jenž vychází z nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1305/2013 ze dne 17. 12. 2013.

Oproti dosavadnímu programovému období jsou jednotlivé dotační tituly rozděleny do šesti prioritních oblastí, a to:

Priorita 1 – Podpora předávání znalostí a inovací v zemědělství, lesnictví a ve venkovských oblastech

Priorita 2 – Zvýšení životaschopnosti zemědělských podniků a konkurenceschopnosti všech druhů zemědělské činnosti ve všech regionech a podpora inovativních zemědělských technologií a udržitelného obhospodařování lesů

Priorita 3 – Podpora organizace potravinového řetězce, včetně zpracování produktů a jejich uvádění na trh, dobrých životních podmínek zvířat a řízení rizik v zemědělství

Priorita 4 – Obnova, ochrana a zlepšování ekosystémů závislých na zemědělství a lesnictví

Priorita 5 – Podpora účinného využívání zdrojů a podpora přechodu na nízkouhlíkovou ekonomiku v odvětvích zemědělství, potravinářství a lesnictví, která je odolná vůči klimatu

Priorita 6 – Podpora sociálního začleňování, snižování chudoby a hospodářského rozvoje ve venkovských oblastech se zaměřením na tyto oblasti

Informace o možnosti využívání Portálu farmáře SZIF při podávání Jednotné žádosti

Upozorňujeme všechny potenciální žadatele na možnost zpracovat tzv. Jednotnou žádost (JŽ) v elektronické podobě na webových stránkách SZIF prostřednictvím Portálu farmáře SZIF. Tento portál nabízí možnosti, které mají žadatelům o dotace především zjednodušit a zrychlit provádění některých úkonů spojených s JŽ. Jedná se zejména o podání JŽ na SAPS, PVP, SSP, STP, LFA, Dojnice, Natura 2000 a AEO, u nichž je žadateli umožněno využití elektronických předtisků žádostí pro následné podání.

5 MEZINÁRODNÍ TRH OLEJNIN A OLEJŮ

Světová bilance hlavních olejnatých semen (v mil. t)

Ukazatel	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15
PRODUKCE:							
Sójové boby	211,96	260,40	263,95	239,79	268,06	285,30	312,81
Řepkové semeno	57,81	61,06	60,57	61,48	63,64	71,10	71,87
Bavlníkové semeno	41,13	38,91	44,45	48,18	46,51	45,27	45,02
Slunečnicové semeno	33,25	32,14	33,36	39,68	35,97	42,87	39,91
Podzemnice olejná	34,75	35,92	39,84	38,33	40,12	39,80	39,02
Palmová jádra	11,74	12,44	12,92	13,77	14,79	15,67	16,57
Kopra	5,88	5,88	5,89	5,56	5,80	5,58	5,53
C e l k e m	396,52	446,75	460,97	446,79	474,90	505,59	530,72
DOVOZY:							
Sójové boby	77,38	86,85	88,76	93,44	95,89	110,44	112,77
Řepkové semeno	12,13	10,77	10,10	13,18	12,66	14,96	13,19
Bavlníkové semeno	0,53	0,57	0,85	1,12	1,07	0,98	0,76
Slunečnicové semeno	1,82	1,48	1,57	1,64	1,31	1,64	1,90
Podzemnice olejná	1,88	1,97	2,34	2,35	2,30	2,24	2,36
Palmová jádra	0,07	0,04	0,04	0,03	0,05	0,06	0,03
Kopra	0,11	0,10	0,14	0,08	0,04	0,06	0,09
C e l k e m	93,91	101,78	103,78	111,85	113,31	130,39	131,09

Ukazatel	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15
VÝVOZY:							
Sójové boby	76,84	91,44	91,70	92,16	100,54	112,83	116,22
Řepkové semeno	12,05	10,84	10,87	12,92	12,45	15,11	13,65
Bavlníkové semeno	0,56	0,57	1,02	1,15	0,95	0,90	0,69
Slunečnicové semeno	2,14	1,56	1,78	1,92	1,44	2,00	2,11
Podzemnice olejná	2,42	2,39	2,88	2,74	2,64	2,83	2,54
Palmová jádra	0,02	0,02	0,02	0,04	0,05	0,04	0,04
Kopra	0,13	0,11	0,11	0,11	0,08	0,08	0,09
C e l k e m	94,16	106,93	108,37	111,03	118,15	133,78	135,34
ZPRACOVÁNÍ:							
Sójové boby	193,24	209,12	221,34	228,11	229,60	239,83	251,87
Řepkové semeno	52,09	56,69	58,85	60,48	62,49	65,50	66,92
Bavlníkové semeno	31,72	30,34	32,73	34,41	34,56	34,24	34,62
Slunečnicové semeno	28,99	29,59	29,91	36,03	32,46	37,73	36,93
Podzemnice olejná	15,62	15,19	16,59	16,59	17,27	17,52	17,44
Palmová jádra	11,52	12,51	12,80	13,70	14,59	15,53	16,40
Kopra	5,64	5,81	5,95	5,50	5,88	5,55	5,51
C e l k e m	338,82	359,25	378,18	394,82	396,85	415,89	429,68
KONEČNÉ ZÁSoby:							
Sójové boby	42,68	62,21	70,23	53,40	56,28	66,58	89,87
Řepkové semeno	6,58	8,83	7,41	5,69	4,04	6,52	7,81
Bavlníkové semeno	0,81	0,67	1,37	2,04	1,63	1,54	1,28

Ukazatel	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15
Slunečnicové semeno	2,84	2,76	2,35	2,03	2,07	3,24	2,51
Podzemnice olejná	1,52	1,46	2,32	1,76	2,42	2,30	2,16
Palmová jádra	0,36	0,16	0,22	0,16	0,22	0,28	0,34
Kopra	0,29	0,36	0,29	0,29	0,14	0,11	0,10
C e l k e m	55,08	76,45	84,19	65,37	66,79	80,59	104,06

Pramen: Oilseeds: World Markets and Trade, USDA prosinec 2014 Poznámka:1) kvalifikovaný odhad prosinec 2014

5.1 Světová produkce a zásoby olejnin

Podle předběžných údajů USDA dosáhne v marketingovém roce 2014/15 světová produkce nejsledovanějších druhů olejnin 530,7 mil. t. Pro tuto produkci bylo podle údajů od stejného zdroje oseto olejninami 264,8 mil. ha.

Produkce olejnatých semen a plodů nad 400 mil. t byla poprvé překonána v roce 2006/07, kdy bylo z 223,0 mil. ha sklizeno 406,3 mil. t olejnatých semen a plodů. V roce 2007/08 bylo oseto výše uvedenými olejninami pouze 218,9 mil. ha a navíc nepříznivé povětrnostní podmínky a nižší vstupy ve formě hnojiv a pesticidů ovlivnily pokles celkové produkce na 391,6 mil. t. Snížená nabídka měla vliv na růst cen olejnin na světových trzích, a proto v roce 2008/09 vzrostly plochy na 230,6 mil. ha, ze kterých bylo sklizeno 399,6 mil. t hlavních olejnin. I přes růst produkce klesly konečné zásoby na nejnižší úroveň od roku 2003/04 a činily pouze 57,7 mil. t. V marketingovém roce 2009/10 činila světová produkce nejsledovanějších druhů olejnin 447,7 mil. t a byla dosažena z 236,2 mil. ha. Druhý marketingový rok s produkcí nad 400 mil. t měl vliv na rozvoj zahraničního obchodu, růstu zpracování i spotřeby. Světové zásoby olejnin vzrostly na 84,1 mil. t. V marketingovém roce 2013/14 dosáhla produkce hlavních druhů olejnin výše 505,6 mil. t. Z této produkce bylo vyrobeno přibližně 169,6 mil. t rostlinných olejů a 280,2 mil. t pokrutin a extrahovaných šrotů. Po uzavření bilance roku 2013/14 dosáhly konečné zásoby těchto komodit 17,4 mil. t rostlinných olejů a 12,4 mil. t pokrutin a extrahovaných šrotů.

V roce 2014/15 je předběžně odhadována produkce 312,8 mil. t sójových bobů, 71,9 mil. t řepkového semene 39,9 mil. t slunečnicového semene a 45,0 mil. t bavlníkového semene. Z celkové produkce se odhaduje výroba přibližně 176,4 mil. t rostlinných olejů a 291,5 mil. t pokrutin a extrahovaných šrotů. Po uzavření bilance se dle odhadů mírně zvýší konečné světové zásoby rostlinných olejů na 17,8 mil. t.

5.2 Dovoz a vývoz olejnin ve světě

V roce 2013/14 dosáhl světový dovoz hlavních druhů olejnin (sojové boby, řepkové semeno, slunečnicové semeno, podzemnice olejná, bavlníkové semeno, kopra, palmová jádra) 130,4 mil. t. V probíhajícím marketingovém roce se očekává zvýšení na 131,1 mil. t. Podobný trend má světový vývoz olejnin. V roce 2013/14 se vyvezlo ve světě 133,8 mil. t a v roce 2014/15 se očekává růst na 135,3 mil. t. Nejvýznamnějšími vývozci olejnin v roce 2013/14 byly Brazílie (46,9 mil. t), USA (45,8 mil. t), Kanada (12,7 mil. t)

a Argentina (8,5 mil. t) a společně přispívají asi z 85 % do celosvětového vývozu olejnatých semen a zahrnují převážnou většinu vývozu sójových bobů. Největším dovozcem olejnatých semen je Čína, která v roce 2013/14 dovezla 75,6 mil. t a z toho 70,4 mil. t činil dovoz sójových bobů. Po Číně je dalším největším dovozcem olejnatých semen Evropská unie, která dovezla 17,6 mil. t a z toho 13,0 mil. t sójových bobů.

Čína je také jedním z největších světových dovozců sójového oleje, kterého v roce 2013/14 nakoupila 1,4 mil. t. Na prvním místě v dovozu sójového oleje byla v m. roce 2013/14 Indie s 1,8 mil. t. V následujícím marketingovém roce se předpokládá další nárůst. EU dovezla nejvíce v roce 2010/11, celkem 906 tis. t sójového oleje, ale pro rok 2011/12 se dovoz snížil na 386 tis. t. V roce 2014/15 se předpokládá stejný dovoz sójového oleje do EU jako v roce 2012/13, tzn. 300 tis. t.

Čína, ale i ostatní země se snaží doplnit domácí potřebu oleje nákupem velkého množství ostatních rostlinných olejů, zejména řepkového, slunečnicového, ale zvyšuje se i nákup oleje palmového. Obchod se zemědělskými produkty je klíčovým prvkem ve světové ekonomice. Neustálý růst populace, rostoucí kupní síla i v mnoha rozvojových a nově industrializovaných zemích, zvyšující se urbanizace a změny ve spotřebitelských návycích povedou k ještě větší poptávce po zemědělských produktech v příštích 25 letech. Ve stejné době poroste poptávka po zemědělských produktech pro výrobu bioenergie. To představuje velké výzvy pro celé odvětví zemědělství, počínaje zemědělci prostřednictvím obchodu se zemědělskými produkty, a dále pro potravinářský průmysl. Mezinárodní obchod se zemědělskými produkty bude mít prospěch z růstu poptávky, protože nastane nezbytná rovnováha mezi přebytky ve vyvážejících zemích a narušeným zásobováním v mnoha dalších zemích světa. Tím budou vytvořeny obrovské příležitosti, ale i požadavky, vyplývající z této další internacionalizace a globalizace trhů se zemědělskými produkty. Velmi významné bude průběžné udržování vztahů po celém světě pro všechny účastníky trhu, stejně jako přímý přístup k zemědělským komoditám produkovaným zemědělci na celém světě.

5.3 Země Evropské unie

Evropská unie je největším dovozním regionem zemědělských produktů, ale i největším vývozcem zpracovaných zemědělských produktů na světě. S hospodářskou oblastí pro více než 450 milionů spotřebitelů také reprezentuje největší vnitřní trh. Tradičně je z EU nejvyšší vývoz obilí a dovoz krmiv.

Dle údajů asociace COCERAL dosáhly v roce 2014 v EU podle předběžných údajů plochy hlavních olejnin (řepka, slunečnice, sója) celkem 11 509 tis. ha. Proti roku 2013 se plochy hlavních olejnin snížily o zhruba 144 tis. ha. Průměrný výnos vzrostl na 3,01 t/ha. Produkce olejnin v EU díky výnosu vzrostla i přes snížení plochy v roce 2014 na 34 661 tis. t.

U sóji se v marketingovém roce 2013/14 v EU zvýšila produkce z 836 tis. t na 1 207 tis. t. I u slunečnice a řepky se produkce zvýšila, a to na 8 893 tis. t slunečnice a 20 797 tis. t řepky. U řepky i sóji se předběžně odhaduje pokračující růst produkce, zatímco produkce slunečnice zůstává na podobné či mírně nižší úrovni oproti předchozímu sklizňovému roku. Dle prosincových odhadů evropské asociace COCERAL pro rok 2014/15 se v EU u řepky očekává zvýšení produkce na 24 118 tis. t, u sóji na 1 717 tis. t a u slunečnice pokles na 8 826 tis. t.

6 PĚSTOVÁNÍ, ZPRACOVÁNÍ A SPOTŘEBA OLEJNIN V ČESKÉ REPUBLICCE

Pro marketingový rok 2013/14 bylo v České republice oseto olejinami 486,9 tis. ha a olejninu zaujímaly celkem 19,7 % na celkové oseté ploše v ČR. Podle definitivních údajů Českého statistického úřadu o sklizni zemědělských plodin dosáhla celková produkce olejin 1 534 tis. t. Meziroční nárůst sklizňových ploch olejin činil 16,1 tis. ha, tj. 3,4 %. Celková produkce meziročně stoupla o necelých 323 tis. t, tj. o 26,7 %. Na celkové výši sklizňových ploch se v roce 2013 nejvíce podílela řepka olejná se 418,8 tis. ha, následovala slunečnice se sklizňovou plochou 21,3 tis. ha, mák s 20,3 tis. ha a hořčice na semeno s 16,5 tis. ha. Sója byla v roce 2013 sklizena z 6,5 tis. ha. Len olejný a ostatní olejninu byly pěstovány na celkem 3,6 tis. ha.

Podle údajů ČSÚ bylo pro marketingový rok 2014/15 v České republice oseto olejinami 464,3 tis. ha. Oproti minulému roku jde o snížení ploch o 4,4 %. Předpokládaná produkce by měla vzhledem k dobré úrodě především řepky činit přibližně 1 640,3 tis. t olejnatých semen.

6.1 ŘEPKA OLEJNÁ

Řepka olejná je v České republice komoditou, jejíž pěstování je v posledních letech pro většinu zemědělských podniků velmi příznivé. Náklady na pěstování řepky sice v posledních letech mírně rostou, ale dosahovaný průměrný hektarový výnos a velmi příznivé CZV řadí řepku mezi rentabilní plodiny. V roce 2003/04 klesly plochy řepky olejné pod 300 tis. ha a v následujícím čtyřletém období se řepka v ČR pěstovala na 251 tis. až 292 tis. ha. Od marketingového roku 2007/08 opět pěstitelské plochy překračují 300 tis. ha a produkce řepkového semene 1 mil. t. Veškeré sklizené řepkové semeno nachází uplatnění na domácích i zahraničních trzích.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2003/30/ES o zavedení povinného přimíchávání biosložek do pohonných hmot i v České republice zvýšila poptávku po semenu řepky olejky. To ovlivnilo zvýšení osevních ploch a produkci řepkového semene. K výrobě metylesteru řepkového oleje pro domácí trh a vývoz je ročně v České republice spotřebováno přibližně 550 tis. t řepkového semene. Zvyšující se poptávka na domácím, ale hlavně na zahraničním trhu má vliv na výrazný růst CZV a deklarovaných hodnot při zahraničním odchodu a hlavně cen burzovních.

V marketing. roce 2013/14 dosáhla úroda řepky 1 443,2 tis. t, což znamená meziroční nárůst produkce o 30 %. Zvýšení produkce je ovlivněno rozšířením osevní plochy na rekordních 418,8 tis. ha (+4 %), ale také meziročním nárůstem odhadovaného hektarového výnosu na 3,45 t/ha (+25 %).

Osevy řepky na podzim 2013 pro sklizeň v marketingovém roce 2014/15 nebyly příliš vydařené z pohledu kvality zakládání porostů a ani termínem provedení. Díky velmi teplému průběhu zimy nedocházelo k žádnému poškození porostů. Srážkově nadprůměrný květen a relativně prodloužená vegetační doba také pozitivně ovlivnily řepková pole. Dobrý zdravotní stav porostů zajistil historicky nejlepší pěstitelský výsledek, dle předběžných údajů ČSÚ celkem 1 532,4 tis. t.

6.1.1 Ceny řepkového semene

Ceny řepkového semene jsou v České republice ovlivňovány domácí spotřebou a hlavně vývozem, protože od vstupu do EU je v průměru 30 % domácí produkce vyváženo. V letech 2007/08 a 2008/09 bylo vyvezeno dokonce více než 41 % domácí produkce. V roce 2009/10, kdy byla dosažena až do loňského roku historicky nejvyšší produkce (1 128,1 tis. t) a vyvezeno historicky nejvyšší množství (448,6 tis. t včetně osiva), tvořil vývoz 40 % domácí produkce. V roce 2010/11 bylo z České republiky vyvezeno pouze 252,8 tis. t řepkového semene včetně osiva, tj. 24 % celkové domácí produkce. Od propadu vývozu v roce 2010/11 se procentuální zastoupení vývozu v domácí produkci opět zvyšuje. V m. roce 2011/12 se zvýšil na 29 % domácí produkce a v m. roce 2012/13 na 36 %. V m. roce 2013/14 bylo vyvezeno nadprůměrných 39 % domácí produkce.

Ceny zemědělských výrobců (CZV) sleduje ČSÚ měsíčně a provádí výpočet průměrných cen za kalendářní rok. Průměrná CZV uváděná za kalendářní rok je však ve vztahu ke konkrétní sklizni u některých komodit méně vhodná, protože je ovlivněna údaji ze dvou (většinou rozdílných) sklizní.

Pro cenové hodnocení komodity je vhodné užívat průměrnou cenu za marketingový rok, kterou však ČSÚ neuvádí. Proto jsou údaje o ročních průměrných cenách za marketingový rok vypočteny pouze aritmetickým průměrem. Údaje vypočtené za marketingový rok jsou kompatibilní s údaji světových agentur např. EUROSTAT, Datamonitor, USDA - Foreign Agricultural Service, Oil World, asociace COCERAL i dalších.

6.1.2 Zahraniční obchod České republiky s řepkou olejnou

Dovoz se meziročně prudce snížil, právě díky vysoké domácí produkci. Vývoz pokračoval ve stále stoupajícím trendu a za marketingový rok 2013/14 bylo vyvezeno 529,2 tis. t řepkového semene s průměrnou vývozní hodnotou 9 017 Kč/t.

Nejvýznamnější země českého zahraničního obchodu při dovozu řepkového semene jsou v posledních letech Slovensko, Polsko, Maďarsko a Rakousko. Export řepkového semene je směřován zejména do Německa, Slovenska, Nizozemska, Polska a Maďarska.

6.2 SLUNEČNICE

Rekordních pěstebních ploch slunečnice (48,7 tis. ha) a také rekordní produkce (114,5 tis. t) bylo dosaženo v marketingovém roce 2003/04. Od té doby plochy slunečnice v České republice neustále klesají. Významný byl ještě rok 2006/07, kdy byla slunečnice pěstována na ploše přes 47 tis. ha, ze kterých bylo získáno 101 tis. t. Po tomto roce následoval propad na 24,4 tis. ha s produkcí 52 tis. t. Cena zemědělských výrobců se zvýšila z průměrných 5 927 Kč/t na 9 196 Kč/t v roce 2007/08. Vývoz slunečnicového semene se kvůli nízké produkci meziročně snížil z 61,6 tis. t na 36,0 tis. t v roce 2007/08. Dovoz se zvýšil až v roce 2008/09 na 20,5 tis. t.

Produkční plochy v dalších letech v ČR mírně narůstaly až do roku 2011/12, kdy bylo oseto 28,6 tis. ha s produkcí 70,9 tis. t. Ceny zemědělských výrobců vystoupaly na průměrně 9 633 Kč/t této produkce. Od té doby nastává opět období poklesu ploch slunečnice. V roce 2012/13 se osevní plocha opět snížila na 24,6 tis. ha a s průměrným výnosem 2,31 dosáhla produkce 56,9 tis. t. Průměrné ceny zemědělských výrobců za marketingový rok poprvé přesáhly 10 tisíc Kč za t a průměrná CZV v marketingovém roce 2012/13 tedy byla 11 181 Kč/t.

Marketingový rok 2013/14 byl pro slunečnici rokem nepříznivým. Pokles ploch na 21 276 ha byl doprovázen

také poklesem výnosu na 2,20 t/ha, což ve výsledku znamenalo meziroční pokles produkce o 18 % na 46 799 t. Nízká CZV nemotivovala pěstitele k pěstování slunečnice a plochy v m. roce 2014/15 opět klesly na 18 607 ha. Podle předběžných údajů ČSÚ bylo z této plochy sklizeno 43 622 t slunečnicových semen díky výnosu 2,34 t/ha.

Konečná výše sklizně slunečnice a její kvalita byla opět v letošním roce výrazně ovlivněna rozmary počasí v průběhu vegetace. Z pohledu pěstitelů slunečnice lze letošní rok velmi obecně ve srovnání s dlouhodobými měsíčními teplotními a srážkovými normály hodnotit jako rok se suchým jarem (především Morava, některé její části s extrémním suchem), nadnormálními měsíčními teplotami během sledovaných měsíců, kromě května a srpna. V nejteplejších regionech Moravy s nedostatkem srážek do konce června byl negativně ovlivněn počet vyvinutých nažek v úborech. Závěr vegetace (období dozrávání a sklizně, od července až do konce září) byl naopak ve znamení častých, místy i vydatných srážek a nižších teplot především v období srpna za menšího množství slunečních dní. Vše se promítlo do výrazného prodlužování sklizně (pozn. do konce měsíce září bylo sklizeno jen asi okolo 55 % ploch slunečnice u nás) i v případě včas provedené desikace porostu. Došlo také k masivnímu rozvoji vlhkomilných chorob, následně pak především na úborech (šedá plísnovitost/plíseň šedá, sklerotiniová hniloba/hlízenka obecná).

6.2.1 Zahraniční obchod České republiky se slunečnicovým semenem

Nejvýznamnější země českého zahraničního obchodu při dovozu slunečnicového semene jsou v posledních letech Slovensko, Rakousko, Německo a Maďarsko. Při vývozu jsou hlavní odběratelé Německo, Slovensko, Polsko a Nizozemsko.

Z celkové plochy je podle šetření SPZO v roce 2014 přibližně 17,8 tis. ha (95 %, 2013: 94 %) pro zpracování na olej, dále okolo 0,2 tis. ha (1,0 %, 2013: 0,9 %) tzv. typu „high oleic“ (jedná se o hybridy se zvýšeným podílem kyseliny olejové v oleji, kterého má být z celkového podílu oleje obsaženo min. 82 %, dále jen HO) a přibližně 0,6 tis. ha (3,6 %, 2013: 4,7 %) hybridů pro využití do směsí pro ptactvo (krmný typ). U krmného typu v posledních letech dochází k trvalému poklesu ploch i zájmu ze strany pěstitelů. Je to dáno především malým rozdílem mezi nákupní cenou u olejného a krmného typu a celkově nižší výnosovou úrovní u nás nabízených hybridů (vyšší rizikovost pěstování). U hybridů HO byla zaznamenána v posledních dvou letech stagnace ploch.

Osivo slunečnice patří, pokud se týká tvaru, rozměru (obvykle i několik velikostních frakcí) a hmotnostní odlišnosti, k nejproblematictější plodině v nárocích na secí stroj. V posledních letech zaznamenáváme významnější změny podle finančních možností a požadavků zemědělských firem v technické vybavenosti secími stroji. Letos byla dle SPZO kvalita dodávaného osiva až na výjimky dobrá. Situace se však u některých osiv hybridů i v letošním roce opakovala, kdy byly zjišťovány až čtyři velikostní frakce v rámci jednoho balení, včetně obsažených málo vyvinutých nažek, mechanicky poškozených s nízkou biologickou hodnotou a energií klíčivosti. Ta se pak projevila nižší polní vzcházivostí (energie vzcházení) a dokonce i vyšší nekompletností porostů. S ohledem na to, že téměř všechna osiva slunečnice jsou do ČR dovážena, je nutné požadovat kvalitu po svém dodavateli osiva slunečnice. Po dodávce osiv je vhodné provést jeho okamžitou kontrolu a tu nenechávat až těsně před vlastním setím na poli, kdy už je na reklamaci obvykle pozdě.

V podmínkách České republiky si slunečnice v posledních letech upevňuje svou produkci významné místo mezi plodinami zde pěstovanými. Historicky krátké období pěstování slunečnice v těchto klimatických podmínkách zvyšuje její narůstající význam. V posledních letech se stále více pěstuje v okrajových obilnářských oblastech, protože se jen těžko hledají dlouhodobě ekonomicky zajímavé plodiny. Výhodou slunečnice je bezproblémové zpeněžení produkce, i když samotná realizační cena není pro zemědělce vždy nejatraktivnější. Šlechtění nových hybridů dává perspektivu úspěšného pěstování slunečnice i v dalších

oblastech České republiky.

6.3 MÁK SETÝ

Je jen málo evropských i světových zemí, kde pěstování máku k potravinářskému užití bylo v posledních letech tak ekonomicky uspokojivé jako v České republice. Růst sklizňových ploch z 9,3 tis. ha v roce 1990/91 na 69,8 tis. ha v roce 2008/09 to dokazuje. Stabilní, ale na velmi nízké úrovni však zůstává hektarový výnos makového semene, který se od třiadacetiletého průměru 0,68 t/ha v jednotlivých letech podle údajů ČSÚ příliš neliší. Celková produkce makového semene vzrostla od roku 1990/91 vzhledem k růstu sklizňových ploch z 10,2 tis. t na 49,4 tis. t v roce 2008/09. Během posledních 4 let však následoval pokles až na pouhých 12,8 tis. t.

Pro české pěstitele, ale i obchodní organizace byl mák velmi ziskovou komoditou, protože produkce makového semene je v dlouhodobém průměru z 87,4 % exportována. Vedle tržeb za semeno přináší ekonomické zhodnocení i makovina, používaná k výrobě morfinu. Přestože je ČR v produkci máku na předních místech ve světě, z naší makoviny pochází pouze 3 – 4 % legálně vyráběné této významné farmaceutické suroviny.

Vysoké ceny máku na zahraničních trzích vyrovnaly rentabilitu pěstování a umožnily ostatním světovým i evropským pěstitelům návrat se svou produkcí na zahraniční trhy. Se zvýšenou nabídkou začala cena makového semene prudce klesat. V roce 2008/09 bylo z České republiky vyvezeno sice rekordních 31,4 tis. t makového semene kromě osiva, ale deklarovaná vývozní hodnota meziročně klesla z 67 291 Kč/t na 37 252 Kč/t. V následujících letech reagovali pěstitelé na sníženou poptávku i nepříznivou CZV snížením ploch máku.

V roce 2012/13 dosáhla v ČR celková produkce máku 12,8 tis. t, což je nejméně od m. roku 1997/98. Dovezeno bylo kromě osiva 5,3 tis. t a vyvezeno 19,9 tis. t semene máku. Deklarovaná hodnota při vývozu stoupla na průměrných 40,2 Kč/kg, tj. meziroční nárůst o 13,3 Kč/kg. V následujícím m. roce již plochy začaly mírně stoupat, a to na 20,3 tis. ha. Produkce z této plochy byla 13,9 tis. t.

Pro marketingový rok 2014/15 bylo v ČR oseto mákem 27,0 tis. ha, což je o 33% více než v roce minulém. Celková produkce semene máku se předběžně odhaduje na 23,2 tis. t.

Zakládání porostů máku v letošní sezoně bylo z pohledu pěstitelů sledováno s velkým napětím, jelikož poprvé nebylo možné insekticidně mořit. Někteří pěstitelé osivo mořili kombinací povolených přípravků. Většina zasetých porostů vzešla v pořádku. Pouze na některých lokalitách byla pole splavena po jarních bouřkách, což se pak promítlo i do sklizně.

6.3.1 Ceny makového semene

Poptávka po makovém semeni je hlavním tvůrcem jeho ceny, protože přibližně 90 % objemu sklizeného máku je z ČR vyváženo. S prudkým poklesem produkce v několika posledních letech stoupá dovoz za účelem uspokojení poptávky na zahraničních trzích - reexport. CZV se odvíjejí od poptávky na zahraničních trzích a ve stejném trendu se vyvíjí i vývozní hodnota. Zvyšující se cena, která byla v roce 2012/13 dvakrát vyšší než v roce 2011/12, ovlivnila zájem zemědělských výrobců o pěstování máku a osevní plocha se mírně zvýšila. Podobná situace nastala v m. roce 2013/14, kdy se CZV meziročně zvýšila o 36 % na 61 809 Kč/t, což se opět příznivě projevilo na vyšších osevních plochách v m. roce následujícím.

6.3.2 Zahraniční obchod ČR s makovým semenem

Nejvýznamnější země českého zahraničního obchodu při dovozu makového semene jsou v posledních letech Austrálie, Slovensko, Maďarsko a Španělsko. Při vývozu jsou hlavními odběrateli Rusko, Ukrajina, Německo, Rakousko a Nizozemsko.

V roce 2007/08 se zvýšila vývozní hodnota makového semene oproti předchozímu roku o 73,2 %, tj. nárůst o 28 445 Kč/t. Nárůst dovozní hodnoty mezi marketingovými roky 2006/07 a 2007/08 dosahoval celkem 55,1 %. Takto vysoké ceny v zahraničním obchodě umožnily po vyhodnocení ekonomických ukazatelů opětovné pěstování máku i zemím, které ho z důvodu vysoké nabídky a nízkých cen semene máku z české produkce značně omezily. Turecko, Tasmánie,

Nizozemsko a další státy opět zvýšily pěstitelské plochy a nabídku makového semene. Přestože v zahraničním obchodě s makovým semenem nastala pro naše obchodníky a vývozce poměrně složitá situace, bylo v marketingovém roce 2008/09 z ČR vyvezeno 31,4 tis. t (kromě máku k setí) v deklarované vývozní hodnotě 37,25 Kč/kg. V roce 2009/10 se již plně projevila vysoká nabídka makového semene z ostatních pěstitelských zemí. Z ČR bylo sice vyvezeno 27,4 tis. t, ale deklarovaná vývozní hodnota činila pouze 22,58 Kč/kg. V marketingovém roce 2010/11 se již vyrovnala nabídka s poptávkou. Do České republiky bylo dovezeno 4,3 tis. t v deklarované hodnotě 27,0 Kč/kg a vyvezeno jen 22,8 tis. t v deklarované hodnotě 31,1 Kč/kg.

V m. roce 2013/14 bylo dovezeno podobné množství makového semene jako v předchozích letech, tzn. 5,9 tis. t, ale za vyšší cenu 52,2 Kč/kg. Množství vyvezeného máku stagnuje na nízké úrovni 19,9 tis. t., přičemž cena, za kterou je toto množství vyváženo meziročně stoupá. Deklarovaná vývozní hodnoty v m. roce 2013/14 dosáhla 60,74 Kč/kg.

Součástí produkce máku setého je maková sláma - makovina. Jedná se o celistvé či rozbité makovice (vyprázdněné tobolky), suché bez semen s co nejmenším zbytkem stonku. Makovina se vykupuje a zpracovává pro farmaceutický průmysl, kde slouží k výrobě morfinu. V České republice se však nezpracovává, ale tvoří součást českého agrárního vývozu. Deklarovaná dovozní či vývozní hodnota se může značně lišit, jelikož se může jednat o makovou slámu v různém stádiu zpracování – čerstvá či sušená, řezaná či drcená nebo v prášku a dle toho se liší i cena za t.

Mák byl v posledních letech vysoce rentabilní komoditou a jako u každé komodity rentabilitu pěstování ovlivňují náklady na pěstování, hektarový výnos a realizační cena. Můžeme předpokládat, že průměrná výše nákladů se pohybuje kolem 25 000 Kč/ha a pro dosažení rentability je nutné, aby hektarový výnos překračoval 1 t. Mák je velmi specifická, u nás po mnoho let pěstovaná komodita, a proto předpokládáme, že bude i nadále pěstování máku v České republice rentabilní, vzhledem k pěstitelským zkušenostem a poradenství, se zřetelem k vysoké kvalitě semene s minimálním obsahem příměsí.

6.4 HOŘČICE

Rozhodnutí pěstitelů o navýšení ploch hořčice v marketingovém roce 2009/10 bylo ovlivněno velmi uspokojivými CZV v letech 2007/08 a 2008/09, které dosáhly v průměru těchto marketingových roků 17 684 Kč/t, respektive 19 769 Kč/t. Proti roku 2008/09 vzrostly plochy hořčice o 15,5 tis. ha na 41,8 tis. ha. Zvýšená nabídka však ovlivnila CZV hořčičného semene, které v průměru marketingového roku 2009/10 klesly na 11 510 Kč/t.

Problémy s odbytem a nízké CZV ovlivnily osevy v následujících letech. Pro m. rok 2013/14 oseli pěstitele pouze 16,5 tis. ha a s výnosem 0,81 t/ha dosáhla produkce 13,4 tis. t. Snížení produkce mělo vliv na ceny zemědělských výrobců a ty v roce 2013/14 dosáhly průměrně 19 437 Kč/t. Pro rok 2014/15 bylo hořčicí

oseto 18,5 tis. ha a dle odhadů ČSÚ byl výnos 1,14 t/ha. Celková produkce se odhaduje na příznivých 21,0 tis t

6.4.1 Ceny semene hořčice

Podle dlouhodobého bilančního vývoje je přibližně 64 % objemu sklizeného hořčičného semene vyváženo, 32 % nachází uplatnění v domácí potravinářské spotřebě a 4 % jsou užity jako osivo vlastní komodity i dalších luskovinoobilných směsek či zeleného hnojení. Ceny semene hořčice jsou podobně jako u máku poměrně úzce spjaty s vývojem poptávky na zahraničních trzích a tím i výší vývozní hodnoty. Do roku 2005/06 byla Česká republika s pravidelným vývozem vyšším než 22 tis. t hořčičného semene jedním z nejvýznamnějších pěstitelů a vývozců této komodity v Evropě. Od roku 2006/07 však vývoz kolísá jednak z důvodů snížené poptávky po vstupu do zahraničního obchodu s vysokou nabídkou např. asijských pěstitelů. Pěstitelé ustoupili od hořčice a osévali pozemky ekonomicky zajímavějším mákem a řepkou olejkou.

Dovoz hořčičného semene do České republiky činí od roku 2000/01 v průměru 8,5 % domácí produkce. Dlouhodobě je nejvíce hořčičného semene dováženo z Ukrajiny, Německa, Rumunska, Kanady, Slovenska a Indie. Více než 64 % celkové domácí produkce hořčičného semene směřuje při vývozu převážně do Německa, Polska, Nizozemska, Maďarska, Rakouska a na Slovensko.

6.5 LEN OLEJNÝ

V roce 2005 přesahovaly světové produkční plochy olejného lnu 2 860 tis. ha, ale do roku 2011 klesly na 2 011 tis. ha. V posledních letech začínají podle statistik FAO světové plochy i produkce lnu olejného opět mírně stoupat. V roce 2013 se mírně rozrostly na 2 270 tis. ha.

Celková světová produkce semene lnu olejného činila v roce 2005 celkem 2 757 tis. t a do roku 2011 s mírnými výkyvy poklesla na 1 850 tis. t. Dle předběžných odhadů FAOSTATU dosáhla v roce 2013 světová produkce lnu 2 239 tis. t.

Ačkoliv se ve světě plochy olejného lnu rozšiřují, v České republice v posledních letech setrvávají na stabilní úrovni. Oproti předchozímu roku došlo k mírnému navýšení osetých ploch z 1513 ha na 1813 ha. Očekávalo se, že s ukončením pěstování lnu přadného vzrostou plochy lnu olejného nad 7 tis. ha jako v letech 2005/06 a 2006/07, ale pravděpodobně pokles CZV v roce 2006/07 na průměrných 8 785 Kč/t odradil zemědělce od pěstování této komodity. Z dlouhodobých sledování vyplývá, že v ČR je olejný len pěstován nejvíce v krajích Olomouckém, Středočeském, Královéhradeckém, Ústeckém a Pardubickém. Tyto oblasti jsou vhodné pro pěstování olejného lnu a plně odpovídají jeho pěstebním nárokům. Pěstování této plodiny se rozšiřuje i do vyšších oblastí kolem 500 m n. m., např. do lokalit kraje Vysočina. Výsledky některých pěstitelů ukazují, že je možné i tam dosáhnout velmi dobrých a kvalitních výnosů za předpokladu příznivého průběhu počasí a výběru vhodné odrůdy. Problematickými oblastmi jsou lokality kraje Karlovarského, Libereckého a Plzeňského, kde se nedaří dosáhnout vyšších výnosů semene.

V pěstitelském roce 2014 byly porosty olejného lnu pod velmi nízkým tlakem chorob septorióz a alternarií. Naopak vyšší výskyt byl zjištěn u choroby padlí lnu (*Oidium lini*), která se v porostech objevuje každoročně, nejčastěji ve fázi zelené zralosti. Symptomy choroby spočívají v tvorbě bělavého moučnatého povlaku mycelií na horní straně listů, z nichž se odškrubují velká množství oidii. Patogen postupně přechází na stonky a tobolky, napadené listy hromadně opadávají, rostliny hnědnou a předčasně dozrávají. Takto předčasně dozrálé rostliny poskytují nižší výnos semen. Mnohaletá pozorování výskytu spektra chorob v podmínkách České republiky ukazují na jejich rozkolísanost a periodické střídání v rozdílných kombinacích a s odlišnou intenzitou. Stále nejúčinnější ochranou olejného lnu proti houbovým chorobám je pěstování odrůd s vyšším stupněm rezistence, která zabezpečí produkci zdravého osiva/semene. Ochrana rostlin proti houbovým

chorobám lnu se u nás neprovádí a nejsou registrovány žádné fungicidní přípravky.

Vysoký výnos semen v roce 2014 ukazuje na vysokou výkonnost všech v současnosti registrovaných a využívaných odrůd. Počet registrovaných odrůd olejného lnu se neustále obnovuje a ve Společném katalogu odrůd druhů zemědělských rostlin EU je jich k říjnu 2014 registrováno 68.

6.5.1 *Ceny lněného semene*

Průměrné ceny zemědělských výrobců lněného semene udávané ČSÚ se skládají z cen semene pro technické a krmivářské užití a cen semene pro potravinářskou výrobu. Tyto ceny sleduje a vyhodnocuje Agritec Šumperk, s.r.o. Od roku 2000 dosahuje průměrná výkupní cena lněného semene pro potravinářské užití 14 310 Kč/t a pro technické a krmivářské užití 7 820 Kč. V dlouhodobém průměru činí cena pro krmivářské užití pouze 54,7 % ceny semene pro potravinářskou výrobu.

Pěstování lnu olejného se věnují převážně velcí pěstitelé, a proto se prodeje uskutečňují jen v několika měsících marketingového roku. Cenový rozptyl mezi měsíci je malý. Z důvodu minimálního počtu dostupných statistických údajů proto neuvádíme jako u ostatních komodit měsíční přehledy.

Len olejný patří k významným kulturním plodinám, které mají v našem zemědělství své oprávněné místo. Velikost osevní plochy meziročně kolísá především v závislosti na ceně lněného semene ve vztahu k cenám ostatních zemědělských plodin. Vedle samotného lněného semene, které je hlavním a také převážně jediným produktem pěstování lnu olejného, vzniká i poměrně velký objem biomasy. Odpadní lněný stonek je pro textilní využití nevhodný. Podstatou odpadního stonku jsou však stále celulózová vlákna, která by mohla být využita mnoha jinými způsoby v různých technických aplikacích. Tím by se výrazně zlepšila ekonomika a rentabilita pěstování lnu olejného.

6.6 SÓJA LUŠTINATÁ

Sója se využívá v potravinářství a krmivářství. Pro lidskou výživu se ze sójových bobů vyrábí olej, kterého obsahují až 22 %, sójová mouka, sójové mléko, sójový sýr tofu, sójové maso, omáčka a koření. V krmivářství se využívají drcené sójové boby, ale častěji se uplatňují odpadní suroviny z tukového průmyslu, pokrutiny a extrahované šroty. Drcené neodtučené boby se využívají hlavně v krmných dávkách vysokoprodukčních dojnic, protože výrazně zvyšují energetickou hodnotu dávky. Pokrutiny a extrahované šroty se využívají jako zdroj bílkovin v krmných směsích pro všechna hospodářská zvířata a částečně se jimi nahrazují živočišná krmiva i v některých kompletních krmivech pro masožravce. Sója je i plodinou urychlující rekultivaci půdy důsledkem symbiózy s hlízkovými bakteriemi, které poutají vzdušný dusík a poskytují jej plodině.

Dalo by se očekávat, že při letošním brzkém začátku vegetace bude i začátek sklizně v časnějším termínu než obvykle. Teplý průběh měsíce srpna a začátek září ještě naznačoval předpoklad brzké sklizně. Avšak několik deštivých dní v polovině září a hlavně neustálý přísun drobných srážek způsobily posun sklizně až na říjen. V tento pozdní termín, kdy už je málo slunečního svitu, dlouhou část dne je poměrně vysoká vzdušná vlhkost, nedocházelo již k tak intenzivnímu vysychání bobů. Výsledná sklizňová vlhkost se pohybovala v rozmezí 14 – 18 %. S takto vysokou vlhkostí bylo nutno se poměrně rychle vypořádat sušením. V konečném důsledku tato vysoká vlhkost negativně ovlivnila kvalitu produkce – především vzhled bobů.

Cena sóji je určována především zámořskými trendy nabídky a poptávky, a rovněž odhady sklizně a bilancí zásob a spotřeby. Vzhledem k letošním velmi optimistickým odhadům sklizně sóji na jižní polokouli poklesla světová cena sójových bobů na cca 400 USD/t. Avšak v Evropě se cena, v přepočtu dle aktuálního kurzu, drží mírně vyšší. Ceny sójových bobů ČSÚ nepublikuje.

Mezi největší omyly při pěstování sóji patří mýtus, že pro nenáročnou plodinu, jakou sója je, není třeba zvláštní pozornosti. Naopak, sója vyžaduje určitou technologickou kázeň pěstování. Rovněž výběr správné odrůdy vhodné do určité lokality není dobré podceňovat. Dalším častým problémem je nesprávná volba herbicidu, popř. jejich kombinace, vzhledem k typu půdy a ke srážkám. Při sklizni je třeba dbát na správné nastavení sklízecí mlátičky.

Pěstování sóji si doposud v České republice nenašlo zastoupení odpovídající jejímu významu a sójové boby jsou využívány hlavně v krmivářském průmyslu. Zlepšující se technické vybavení pro zpracování sóji u producentů krmných směsí umožňuje zpracování sójových bobů z domácí produkce a tím i zlevnění výroby krmiv.

7 ZPRACOVATELSKÝ PRŮMYSL OLEJNIN

Podle údajů USDA se od marketingového roku 1993/94 (229,1 mil. t) do roku 2013/14, tj. během 21 let, zvýšila světová produkce hlavních druhů olejnin o 120 % na 505,6 mil. t a světová spotřeba rostlinných olejů vzrostla o 160 % na 165,4 mil. t. Za stejné období se podle stejného zdroje zvýšila globální spotřeba pokrutin a šrotů olejnin o 111 % na 275,1 mil. t. Dlouhodobě pokračující růst světové spotřeby rostlinných olejů k lidské výživě i k technickým účelům a při užití pokrutin a šrotů olejnin ve výživě hospodářských zvířat působí další globální koncentraci a intenzifikaci pěstování a zpracování olejnin.

Zvyšující se světová spotřeba olejů se projevila nejvíce u palmového oleje a v marketingovém roce 2013/14 jeho spotřeba ve světě stoupla na 56,5 mil. t. Za posledních 16 let je to zvýšení o 232 %. Následuje olej sójový, jehož spotřeba v roce 2013/14 ve světě byla 45,1 mil. t a od roku 1997/98 se zvýšila o 103 %. Řepkového oleje bylo spotřebováno 25,3 mil. t, což je o 130 % více než v roce 1997/98. Pro rok 2014/15 se předpokládá spotřeba oleje palmového ve výši 60,6 mil. t, oleje sójového 46,5 mil. t a oleje řepkového 26,56 mil. t.

7.1 Využití a zpracování olejnin v ČR

Způsob využití řepky se za poslední desetiletí výrazně změnil. Významně stoupl zpracování řepkového semena k produkci biopaliva, čímž je procento spotřeby pro potravinářské použití nižší než v minulosti, kdy většina řepkového semene směřovala k potravinářským či krmným účelům. Produkce 1,5 tis. t řepkové bionafty z roku 1992 stoupla na 200 tis. t v roce 2011. Nyní je zaznamenán spíše pokles této produkce. V roce 2013 bylo vyrobeno 181 tis. t FAME. Výrazně se změnily též poměry v dovozu a vývozu rostlinných olejů a tuků. Jejich vysoké dovozy jsou převážně ve formě základního zpracování nebo již finálních výrobků. Domácí tukové závody hledají pro větší část své produkce odbyt na zahraničních trzích.

V marketingovém roce 2013/14 patřil zvýšený vývoz řepkových olejů a šrotů k významným příjmům agrárního obchodu. To umožnila vyšší domácí produkce olejnin a trvalá poptávka na mezinárodním trhu olejnin a jejich produktů.

U extrahovaných šrotů a pokrutin po zpracování olejnin pokračuje trend vysokých dovozů sójových extrahovaných šrotů a rostoucích vývozů řepkových šrotů a pokrutin.

Spotřeba a ceny rostlinných olejů a tuků v ČR

Podle údajů ČSÚ o průměrné spotřebě jedlých rostlinných olejů činí jejich aktuální roční spotřeba v ČR zhruba 100 tis. t. Vyšší poptávka po řepkovém oleji k technickému užití a preference spotřebitelů podle ceny produktů změnila dřívější poměry v prodeji olejů. Vyšší ceny semene řepky zvyšují ceny řepkových olejů. Podle aktuálních průzkumů trhu se snížil podíl dříve dominantního (až 70% podíl) řepkového oleje ve prospěch sójových, slunečnicových a směsných olejů (s podílem sójových olejů). Postupně se na trhu prosazují vedle těchto olejů další oleje, zejména levnější palmový, v menší míře také kukuřičný, arašídový, semínkový a jiné speciální oleje. Aktuálně se též snižují prodeje margarínů.

8 NEPOTRAVINÁŘSKÉ UŽITÍ OLEJNIN

Evropská Unie v roce 2008 zavedla kritéria udržitelnosti biopaliv. Tato kritéria udržitelnosti mají zaručit, že budou v praxi využívána paliva, která mají prokazatelně kladný vliv na životní prostředí. Zajišťují, aby při výrobě biopaliv nebylo vyprodukováno více skleníkových plynů, než kolik jich bude ušetřeno při jejich spotřebě, a aby surovina pro výrobu biopaliv byla vypěstována udržitelným způsobem.

Téma biopaliv je v současné době velice diskutováno. Podle údajů, které shromažďuje Evropská unie, mohou biopaliva škodit více než pohonné hmoty bez přídavku biosložky. Momentálně se nastavuje systém tak, aby produkce biopaliv nepoškozovala životní prostředí. Energie z obnovitelných zdrojů bude stále hůře dosažitelná udržitelným způsobem a bude stále naléhavější celkové snížení spotřeby energie, pokud celková poptávka po energii v dopravě i nadále poroste. Kromě toho výroba biopaliv z potravinářských plodin přispívá ke kolísání cen potravin a může mít značné negativní dopady na zajišťování potravin. V zájmu řešení této situace je navíc nezbytné podporovat výzkum a vývoj v nových odvětvích zaměřených na moderní biopaliva, která nekonkurují potravinářským plodinám a je nutné nadále zkoumat vlivy různých druhů plodin na přímé i nepřímé změny ve využívání půdy.

Evropská směrnice 2009/28/ES ukládá členským státům, aby zajistily, aby podíl energie z obnovitelných zdrojů ve všech druzích dopravy v roce 2020 činil alespoň 10 % jejich konečné spotřeby energie. Dále aby podíl energie z obnovitelných zdrojů na hrubé konečné spotřebě činil 20 % v EU a 13 % v ČR v roce 2020. Přistoupilo se tedy k přimíchávání biopaliv.

Nový návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady, kterou se mění směrnice 2009/28/ES o podpoře využívání energie z obnovitelných zdrojů a směrnice 98/70/ES o jakosti benzínu a motorové nafty, ve znění 2009/30/ES udává, že podíl energie z biopaliv vyráběných z obilovin a jiných plodin bohatých na škrob a cukr, olejnin a jiných energetických plodin pěstovaných na půdě v roce 2020 nesmí být vyšší než 7 % konečné spotřeby energie v dopravě. Dále podíl energie z moderních biopaliv musí být v roce 2020 nejméně 1 % konečné spotřeby energie v dopravě. Tato moderní biopaliva jsou rozdělena podle vstupních surovin do tří kategorií podle velikosti energetického příspěvku k 1% cíli. Vstupními surovinami jsou biologicky rozložitelné odpady a zbytky (kromě odpadu podléhajícímu třídění), sláma, čistírenský kal, plevy, kůra, větve, aj. Dále použitý kuchyňský olej a živočišné tuky nevhodné pro lidskou spotřebu. Třetí kategorii tvoří autotrofní řasy, obnovitelná kapalná a plynná paliva nebiologického původu, uhlík zachycovaný a využitý pro účely dopravy a bakterie. Na jednání Evropského parlamentu dne 12. 12. 2013 nenašly členské země shodu v otázce omezení výroby konvenčních biopaliv a podpory přechodu k využívání moderních biopaliv podle litevského návrhu, který ČR podpořila. Konečné rozhodnutí tedy dále spočívá na Evropském parlamentu zvoleném v květnu 2014.

Kritéria udržitelnosti biopaliv jsou v České republice stanovena nařízením vlády č. 351/2012 podle zákona č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší. Zákon ukládá povinnost nízkoprocentního přimíchávání biopaliv ve výši 4,1 % obj. do benzínu, 6,0 % obj. do motorové nafty s možností převodu nadlimitního množství do plnění v následujícím kalendářním roce nejvýše 0,2 %. Nařízením vláda stanovuje kritéria udržitelnosti biopaliv, náležitosti certifikátů, prohlášení pěstitelů biomasy, požadavky na systém kvality a náležitosti dokumentace pěstitelů biomasy.

